

ТРОИЦА БРАТЯ ГРАДА ГРАДЯХА

Цели на урока и очаквани резултати

- Разпознава жанровите характеристики на народната песен „Троица братя града градяха“.
- Тълкува народната песен „Троица братя града градяха“ съобразно конкретните проявления на жанра.

Понятия и термини:

- *фолклорна песен*

Методически насоки и примерен сценарий за урок.

1. Актуализиране на знанията

1. Какви видове фолклорни песни има?

Според съдържанието си фолклорните песни биват: *обредни, митически, юнашки, исторически, хайдушки, битови, детски песни и залъгалки.*

2. Част от какво са песните?

Фолклорните песни са важна част от фолклорните обреди и празници. Фолклорните песни присъстват неизменно във всички фолклорни празници. За всеки празник има и съответните песни. В зависимост от празника, на който се изпълняват, песните са коледарски, лазарски, гергьовденски, еньовденски и др.

3. Какво е характерно за митическите песни?

В митическите песни са отразени езическите и християнските вярвания на българския народ. Тези песни съдържат фантастични мотиви или в тях се пее за фантастични, необичайни случки. Герои на тези песни са обикновените хора, в живота на които се намесват свръхестествени същества.

2. Запознаване с текста на песента „Троица братя града градяха“

- Предвид характера на езика на песента тя се прочита от учителя.
- Разясняват се непознатите думи в текста.
- С цел по-лесното разбиране на съдържанието на текста учителят може да проследи сюжетното развитие на текста на песента (разказвайки съдържанието), като обърне внимание на основните проблеми: невъзможността да се построи моста („Бялаго града“); „сговорът“ между братята майстори за необходимата жертва; постъпката на „либето“ на Струна; поведението на Струна преди враждането; епизодът с враждането; финалната реакция на Струна.

3. Работа с рубриката „Да проверим какво разбрахме“ (стр. 77)

1. Кое е мястото, където протича събитието?

Основният ориентир за мястото е „Бялаго града“. В песента не е представено населеното място, в което вероятно живеят братята.

2. Как може да определим мястото: като конкретно и реално, като обобщено и близко до приказното? Обосновете отговора си.

Мястото е обобщено, липсва конкретно назоваване на населено място. Поетичното название „Бялаго града“ може да се отнася за всеки голям градеж в миналото. Така мястото, на което протичат събитията, придобива приказни черти.

3. Какво е характерно за времето в песента? Става ли ясно кога се е случило събитието?

Времето в песента не е конкретно определено. Единствената негова черта е, че то е минало, далечно и има чертите на вече познатото минало време от фолклорните предания.

4. Как бихте описали Струна невяста, която е жертвана, за да се спре проклятието градът да се разрушава?

Струна носи всички положителни черти, ценени от фолклорната общност в миналото – работлива, грижовна, любяща майка и жертвоготовна. По този начин отговаря на изискването за жертва да бъде принесен най-добрият от общността.

5. Тълкувайте опита на Струниното либе да я предпази от вграждането. Как постъпват неговите братя?

Струниното либе се опитва да предпази Струна от вграждането, като ѝ поставя множество задачи, надявайки се това да забави пристигането ѝ на градежа. По този начин той не нарушава „сговора“ със своите братя и не извършва измама. Различно е поведението на братята – те постъпват нечестно, като предупреждават своите либета.

6. Защо Струна невяста е готова да се пожертва за благо на общността? Отговорете на въпроса, като си припомните каква е връзката между човека и фолклорната общност, към която принадлежи.

Струна невяста се жертва за благо на общността, тъй като човекът е част от общността и подчинява живота си на нейното благо.

7. В първите три стиха има три опозиционни двойки. Посочете ги.

ден – нощ; градят – се сипе; слънце – месечина

8. Разгледайте първите четири стиха и пребройте сричките в тях. По колко срички има във всеки стих? Защо?

В четирите стиха има по равен брой срички – десет. Характерно за стихосложението при фолклорните песни е наличието на равен брой срички във всеки стих. Това допринася за ритмичността на творбата.

9. В края на един стих и в началото на следващия се повтаря един и същи израз. Това се нарича *спираловидно повторение* и е много типично за народните песни. Колко такива повторения има в песента?

нейното либе – нейното либе; ником уникна – ником уникна (2); сребърен пръстен – сребърен пръстен; от дясна страна – от дясна страна; малкото дете – малкото дете

В песента се срещат шест спираловидни повторения.

ПЕСЕНТА ЗА ВГРАДЕНАТА НЕВЯСТА

МОТИВЪТ ЗА ВГРАЖДАНЕТО ВЪВ ФОЛКЛОРА

1. Работа с рубриката „Да проверим какво разбрахме“ (стр. 78)

1. Посочете къде е разпространен мотивът за вграждането на хора.

Мотив за вграждането на хора е разпространен по целия свят – Индия, Австралия, Америка, Африка, с тази разлика, че там се вграждат чужди хора, докато във фолклора на Балканите жертвата е най-близкият и обичан човек

2. Къде е разпространен мотивът за вграждането на невестата?

Мотивът за вграждането се среща във фолклора както във всички краища на страната ни, така и във фолклора на други балкански народи – гърци, сърби, румънци и албанци.

3. Защо според вас се вгражда съпругата на един от майсторите, която е и майка на малкото му дете?

Вграждането на съпругата на единия от майсторите – най-красивата, най-работливата и най-грижовната – подсилва силата на саможертвата в името на общността. Така жертва е не само Струна невяста, но и малкото ѝ дете, което остава без майка, както и нейният съпруг, който заради проявената честност е най-достойният от тримата майстори.

СМИСЪЛЪТ НА ВГРАЖДАНЕТО

2. Работа с рубриката „Да проверим какво разбрахме“ (стр. 78)

1. От кое вярване води началото си мотивът за вграждането?

Мотивът за вграждането, който откриваме във фолклора на балканските народи, води началото си от митовете за Сътворението.

2. Какъв е смисълът на вграждането?

Вграждането отразява вярването на хората от предисторически времена, че за да бъде здрав един строеж, той трябва да има дух пазител. Вграденият човек придава на постройката духа си, като по този начин я предпазва от разрушение.

3. Можем ли да приемем, че вграждането наистина се е практикувало? Защо?

Песните за вградената невеста по своето съдържание са митически. Те отразяват митологичното мислене, според което и частите на материалния свят имат своя душа. Новият градеж няма душа, затова трябва да я получи чрез жертва. Във фолклорните обичаи на българите съществува практика вместо човек да се принася в жертва животно.

ОСНОВНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ В ПЕСНИТЕ ЗА ВГРАДЕНА НЕВЕСТА

3. Работа с рубриката „Да проверим какво разбрахме“ (стр. 80)

1. Как е решен проблемът „човек – общност“ в митическите народни песни?

Това отношение е едно от най-важните във фолклорната общност, в която човекът е част от нея и подчинява своите действия на общото

благо. В този тип общности човек подчинява своето щастие на щастието на колектива. Така може да се обясни и трагичната жертва на Струна невеста.

2. Кой е по-ценен – човекът или цялата общност?

Във фолклорните представи по-ценно е оцеляването на цялата общност. Личното щастие и благоденствието на човека преминава през колективното щастие и благоденствие.

3. Какви са отношенията в семейството? Как се държат членовете един към друг?

Във фолклорната общност второто по важност отношение е между членовете на семейството: съпруг – съпруга, съпруг – деца, майка – деца, брат – брат, сестра – брат и т.н. Добрите отношения в семейството се отразяват на отношенията в цялата общност. В песента „Троица братя града градяха“ се наблюдават няколко типа семейни отношения:

- отношение между братята – двамата братя не спазват „сговора“ и предупреждават съпругите си, с което не постъпват честно с третия брат;

- отношение между съпруг и съпруга – мъжът на Струна постъпва честно и спазва уговорката с братята си. Така той жертва Струна за благото на общността. Струна, от своя страна, изпълнява заръките на мъжа си, като по този начин се показва като най-работливата и грижовна съпруга.

- отношението между майка и дете – в песента това отношение е най-драматично. То се проявява на финала на песента, когато Струна моли да не бъде вградена цялата, за да може да храни невръстното ѝ дете.

МОТИВЪТ ЗА ВГРАЖДАНЕТО В БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

ИЗВОРЪТ НА БЕЛОНОГАТА

Петко Славейков

4. Работа с рубриката „Да проверим какво разбрахме“ (стр. 82)

1. Как е обяснено злото, което сполетява Гергана и Никола?

Злото е обяснено посредством фолклорната представа за свръхестествени сили, които завиждат на човека и се намесват в живота му, като му причиняват зло. В песента тази сила е наречена неопределено „черна веда“. Нейната намеса се проявява чрез реалния герой – турския везир. Неговата поява е причината Гергана да залинее и да умре, а Никола да изчезне подобно на мъртвец и само цафарата му да се чува, когато вечер духът на Гергана се яви на чешмата.

2. Вграждането на сянката е обяснението за смъртта на Гергана. Но защо тя и Никола продължават да се явяват при чешмата?

Според фолклорните вярвания вграждането на сянката на човек е равнозначно на смърт, защото с вграждането човекът губи сянката, а само живите хора имат сянка. Изчезването на Никола също много

прилича на смърт. Така срещата между двамата е възможна, но само вечер (в късна, потайна доба), когато се вярва, че светът на мъртвите се „отваря“ за живите.

- 3. Може ли смъртта да раздели двама млади, когато се обичат?**
Основното внушение на поемата „Изворът на белоногата“ е, че любовта е по-силна от смъртта. В поемата любовта побеждава смъртта и двамата млади, които се обичат, остават свързани завинаги.